

tam obchodzić narodziny Jezusa Chrystusa. Było to święto zstąpienia Pana i Zbawcy w ziemskie królestwo (1 Tm 1,12; Tt 2,11; 3,4). Z narodzeniem Pana chrześcijanie obchodzili te wydarzenia z życia Chrystusa, w których objawił On swoje Bóstwo (stąd Teofania), a więc chrzest w Jordanie, pokłon mędrców i cud w Kanie Galilejskiej. Z powodu podobieństw obu obchodów Narodzenia Pańskiego, św. Augustyn nazwał Epifanię bliźniaczą uroczystością Bożego Narodzenia (Sermo 204,2).

Pierwsza wzmianka o święcie Epifanii pochodzi z około 212 roku. Wspomina ją św. Klemens Aleksandryjski (t 215) w *Stromata* (1,21). W ciągu IV w. Epifania rozpowszechniła się na Wschodzie, a nawet na Zachodzie. Około 360 r. znana była już w Galu* i Hiszpanii, czyli wcześniej niż Boże Narodzenie.

Kiedy Epifania i Boże Narodzenie znane już były i obchodzone na ogół w całym Kościele, wtedy nastąpiło ich treściowe rozgraniczenie. W Kościele wschodnim i zachodnim dzień 25 grudnia stał się obchodem narodzenia Zbawiciela w Betlejem, a dzień 6 stycznia na Wschodzie stał się obchodem Chrztu Pana Jezusa w Jordanie (święto Jordanu), a na Zachodzie pokłonu Mędrców (św. Augustyn, św. Leon W.). Podczas gdy teksty liturgiczne wielbią Chrystusa jako Króla narodów, to pobożność ludowa skupiła się na Mędrkach. Święto Objawienia Pańskiego zawsze przepojone było dziękczynieniem za powołanie do wiary świata pogańskiego. Pierwszymi przedstawicielami tego świata byli Magowie-Mędrcy.

Ewangelie nie nazywają Mędrców królami ani też nie podają ich liczby. O *trzech* Mędrkach pisał dopiero Orygenes (t 251), później Leon Wielki (t 461). *Krółami* nazwał ich Cezary z Arles (t 542). Ich imiona pojawiły się dopiero w X w. Są to: *Kasper, Melchior i Baltazar*. Ożywienie się kultu Trzech Króli nastąpiło po przeniesieniu ich relikwii w 1164 r. z Mediolanu do Kolonii. Czczono ich także jako patronów podróżujących (w *Itinerarium*). Rozwój kultu Trzech Króli spowodował przyćmienie właściwej treści Epifanii: Narodzenie się Chrystusa Światłości Świata i Objawienie się Jego Bóstwa.

W dniu Epifanii był zwyczaj błogosławienia wód Jordanu na pamiątkę chrztu Chrystusa, pozostała z tego praktyka poświęcania *rzek i źródeł*. Stąd również w liturgii rzymskiej jest zwyczaj poświęcania *wody* od VI wieku. Wodę tę wierni zabierają do domu dla kropienia nią mieszkań i obejść. Zwyczaj poświęcania *złota, kadzidla i mirry* pochodzi z przełomu XV/XVI w. W nowszych czasach doszło do tego poświęca-

nie *kredy*, którą wypisuje się na drzwiach mieszkań inicjałów imion Trzech Króli (C + M + B +) i rok bieżący. Napis ten odczytywano również: Christus Mansionem Benedicat (niech Chrystus błogosławi to mieszkanie).

Z Epifanią związany był jeszcze stary zwyczaj, sięgający zapewne III w., że po Ewangelii ogłaszano datę Wielkanocy. Z czasem dodawano także daty innych świąt ruchomych, w miarę jak powstawały.

ŚWIĘTO CHRZTU PAŃSKIEGO — ustanowiła Kongregacja Obrzędów w 1955 roku, w miejsce dawnej oktawy Epifanii, czyli dzień 13 stycznia. Nowy Kalendarz liturgiczny święto to przesunął na niedzielę przypadającą po dniu 6 stycznia (nr 38). Treścią Święta Chrztu Pańskiego jest wydarzenie zbawcze opisane przez św. Mateusza (3,16-17): "Gdy Jezus został ochrzczony, otworzyły się niebiosa i Duch Boży jak gołębica zstąpił na Niego, i zabrzmiał głos Ojca: Ten jest mój Syn umiłowany, w którym mam upodobanie" (zob. Ant. na Wejście).

CYKL OBCHODÓW WIELKANOCNYCH

WIELKI POST

Pierwsza wiadomość o Wielkim Poście przekazał Tertulian (De ieiunio, 2). Był to dwudniowy post przed Wielkanocą, czyli załączek późniejszego Wielkiego Postu. W III wieku Wielki Post trwał już tydzień (Dionizy Aleksandr., t 265), a od Soboru w Nicei w 325 roku Wielki Post liczył czterdzieści dni, równocześnie obchody Paschy rozciągnięto na trzy dni (*Triduum sacrum*): to jest na *Wielki Piątek, Wielką Sobotę i Wielką Niedzielę*. Około 400 roku pątniczka Eteria zapisała to w Dzienniczku (*Peregrinatio*, 27, 3). Ponieważ niedziele, zgodnie ze zwyczajem chrześcijańskim, nie mogły być dniami pokuty, dlatego od VII wieku Wielki Post przedłużono tak, aby dni postnych było czterdzieści i od tego czasu rozpoczyna się on od Środy Popielcowej. Wzór czterdziestodniowego Postu dał przede wszystkim sam Chrystus Pan (Mt 4,2), a także Mojżesz (Wj 34, 28) i Eliasz (3 Krl 19,8). Pod wpływem tych przykładów wzrastał charakter ascetyczny Wielkiego Postu, czasem pokuty i pogłębiania życia religijnego

Według obecnie obowiązujących *"Ogólnych norm roku liturgicznego i kalendarza"* z 1969 r., okres Wielkiego Postu rozpoczyna Środa Popielcowa, a kończy Wielki Czwartek. Jednak Msza Wieczerzy Pańskiej należy już do Triduum Paschalnego. Przez cały ten czas nie śpiewa się ani nie recytuje radosnego *Alleluja* (Kał. lit. 28). Niedziele tego okresu liczy się kolejno: pierwsza, druga, trzecia, czwarta i piąta niedziela. Szósta niedziela rozpoczyna Wielki Tydzień i ma swoją nazwę: Niedziela Palmowa Męki Pańskiej (Kał. lit. 30).

"Okres Wielkiego Postu służy przygotowaniu do obchodu Paschy. Liturgia wielkopostna przygotowuje katechumenów do obchodu paschalnego misterium przez różne stopnie wtajemniczenia chrześcijańskiego, a wiernych przez wspomnienie przyjętego chrztu i pełnienie pokuty" (Kał. lit. 27). Jest to program pracy nad życiem wewnętrznym chrześcijanina na Wielki Post. Program ten zawarty jest również w tekstach liturgicznych, wzbogacony i połączony z zachętą do jego realizacji. Przykładem mogą być słowa prefacji:

...Boże, Ty "pozwalasz swoim wiernym co roku z oczyszczoną duszą radośnie oczekiwać świąt wielkanocnych, aby gorliwie oddając się modlitwie i dziełom miłosierdzia przez uczestnictwo w sakramentach odrodzenia osiągnęli pełnię dziecięctwa Bożego..."

Okres Wielkiego Postu liturgia rozpoczyna obrzędem posypywania głów popiołem. Po Ewangelii i stosownej homilii celebrans poświęca popiół sporządzony z palm zachowanych z poprzedniego roku. Głowy wiernych posypuje się popiołem w formie krzyża ze słowami: *"Pamiętaj, że jesteś prochem i w proch się obrócisz"* (Rdz 3,19) albo: *"Nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię"* (Mt 1,15).

Zwyczaj posypywania głów popiołem sięga wczesnego średniowiecza. Wtedy grzesznikom posypywano głowy popiołem, w ramach uroczystego obrzędu pokuty, przed wyprowadzeniem ich z kościoła. Z czasem do ceremonii tej zaczęli podchodzić także inni wierni obecni w kościele, uważając, że wszyscy ludzie są grzeszni. Gdy obrzędy pokuty uroczystej zanikły, posypywanie głów pozostało jako osobne sakramentale.

Sens tej ceremonii zawierają słowa towarzyszące posypywaniu głów popiołem oraz słowa modlitwy na jego poświęcenie np.:

"Boże, spraw, abyśmy uznając, że jesteśmy prochem i w proch się obrócimy, przez gorliwe pełnienie czterdziestodniowej pokuty otrzymali odpuszczenie grzechów i nowe życie na podobieństwo Twojego zmartwychwstałego Syna".

Modlitwa ta zwraca uwagę na ludzką przemijalność i podaje środek na zaskarwienie sobie wartości nieprzemijających przez czynienie pokuty i udział w tajemnicy paschalnej.

Trzy tematy dominują w liturgii Wielkiego Postu. Cytowany fragment z kalendarza liturgicznego mówi o przypominaniu sobie chrztu i czynieniu pokuty, a fragment prefacji o gorliwym oddawaniu się modlitwie i dziełom miłosierdzia. Są to charakterystyczne tematy, przewijające się często w tekstach liturgicznych tego okresu. Należą do nich: *pokuta, chrzest i męka Pańska*.

Pokuta według starożytnej tradycji obejmuje: *modlitwę, post i jałmużnę*. Leon Wielki (t 361) na temat tych praktyk wypowiedział następujące zdanie: *"Modlitwą utrzymuje się wiarę nieskażoną, postem niewinne życie, jałmużną ducha miłość"*. Zdanie to zwięźle ujmuje cel praktyk ascetycznych.

M o d l i t w a i wiara są ściśle powiązane ze sobą. Wzajemnie na siebie oddziałują. Prosper Akwitański (t ok. 450) ujął to w zasadę: *Legem credendi lex statuat supplicandi* (Indiculus de gratia): norma modlitwy ustala normę wiary. Modlitwa w życiu chrześcijańskim jest bardzo ważna dla wyznawanej wiary, dla jej ożywienia, pogłębienia. Stąd też w Wielkim Poście urządza się więcej wspólnej modlitwy, jak: Gorzkie Żale, Droga Krzyżowa, rekolekcje parafialne, nabożeństwa modlitewne, *aby wiarę utrzymać nieskażoną*. Tem sam cel mają zachęty do modlitw codziennych.

Według tradycji p o s t polegał na jednorazowym posiłku w ciągu dnia i na powstrzymaniu się od pokarmów mięsnych oraz od wina i wszelkich napojów alkoholowych. *Utrzymuje niewinne życie*, ponieważ uczy dyscypliny wewnętrznej przez panowanie nad zachciankami cielesnymi i nad wszelkimi niestosownymi pragnieniami. W starożytności chrześcijańskiej post był dobrowolny. Dopiero w średniowieczu przyjął on charakter obowiązkowy. Jego znaczenie trafnie wyrażają słowa prefacji wielkopostnej: *"Boże... Ty przez post cielesny uśmierzasz wady, podnosisz ducha, udzielasz cnoty i nagrody..."*

Post przyczynia się do naprawy wyrządzonych krzywd Bogu, ludziom i sobie, swojej ludzkiej godności. Jest dowodem, że nawrócenie wielkopostne jest szczere.

Teksty liturgiczne z postem łączą j a ł m u ż n ę, często w aspekcie społecznym. Ten aspekt umartwienia jest zaniedbany. W starożyt-

ności poszczono między innymi dlatego, aby zaoszczędzone pieniądze obracać na cele miłosierdzia. *Jatmużna temperuje wybijają egoizm i dopomaga rozwijać się cnotcie miłości bliźniego.*

Chrzest jest drugim głównym tematem liturgii wielkopostnej. Temat ten ma swoje korzenie historyczne. Przez wieki okres Wielkiego Postu był czasem bezpośredniego przygotowania katechumenów do przyjęcia chrztu. W liturgii uwzględniano ich obecność przez dobór czytań biblijnych i tekstów modlitw. Po zaniknięciu katechumenatu, ślady jego pozostały w liturgii wielkopostnej.

Odnowiona liturgia Wielkiego Postu w dalszym ciągu zawiera temat chrztu. Chodzi o ciągle przypominanie i odnawianie łaski chrztu, jego skutków, zobowiązań (przysiężeń), o korektę tego wszystkiego w życiu chrześcijańskim co zostało zaniedbane, zapomniane, skrzywione. Jest to zatem ważny temat na czas Wielkiego Postu. Trzeba go ciągle wprowadzać w świadomość wiernych. Wymaga to specjalnej troski duszpasterskiej i odpowiedniej katechezy.

Temat **Męki Pańskiej** w liturgii wielkopostnej obejmuje właściwie tylko Wielki Tydzień. W pobożności ludowej natomiast temat ten wysunął się na pierwsze miejsce i objął cały Wielki Post. Przejawiało się to w nabożeństwach *Drogi Krzyżowej* (od pocz. XVIII w.), w *Gorzkich Żalach* (od k. XVII w.), w *kazaniach pasyjnych* (od XIII w.), w *pieśniach nabożnych o męce Pańskiej* (od XVII w.), a szczególnie licznych w baroku. Dlatego brakuje nam pieśni wielkopostnych.

Rozwój liturgii już w VIII w. dał *formularze mszalne na wszystkie dni powszednie Wielkiego Postu*. Są w mszale do dziś. Ubogacają liturgię wielkopostną od strony teologicznej. Poszczególne formularze są katechezą liturgiczną. Dla katechumenów były pomocą w przygotowaniu się do chrztu, dla pokutników pouczeniem, a dla wszystkich pogłębieniem wiary i postaw moralnych.

W wielkopostnym działaniu duszpasterskim należy zatem przedstawić wiernym w pełnym świetle charakter tego okresu. Następnie możliwie wszechstronnie naświetlić sakrament chrztu, sakrament pokuty, modlitwę, umartwienie, miłosierdzie, słowo Boże...

Każda niedziela Wielkiego Postu ma swoje *własne oblicze*, na które składa się własny formularz, własne czytania i prefacja. Dwie pierwsze niedziele wskazują chrześcijaninowi *drogę Chrystusową*, która poprzez walkę ze złem i poprzez cierpienie prowadzi do zbawienia. Następne

niedziele nawiązują do chrztu (zwłaszcza rok A). Koniec tego okresu przepojony jest myślą o męce Pańskiej.

Z *piątą niedzielą* Wielkiego Postu wiąże się zwyczaj *zasłaniania obrazów i krzyży*. Zasłaniano je pierwotnie na cały okres Wielkiego Postu, a od XVIII w. tylko na ostatnie dwa tygodnie. Od IV w. krzyże były bez ciała Ukrzyżowanego, ale bogato wysadzane szlachetnymi kamieniami (*crux gemmata*). W epoce romańskiej przedstawiano Chrystusa stojącego na krzyżu w szatach kapłańskich, często z koroną królewską na głowie. Dlatego na okres męki Pańskiej krzyż ten trzeba było zasłonić, aby skoncentrować się na męce Zbawiciela. Popularne tłumaczenie zwyczaju zasłaniania krzyży nawiązywało do ostatnich słów Ewangelii na Niedzielę Męki Pańskiej (przed ostatnią reformą liturgiczną): "Porwali tedy kamienie, by rzucić na Niego, lecz Jezus ukrył się, i wyszedł z świątyni" (J 8,59). Ewentualne zachowanie tego zwyczaju, Stolica Apostolska pozostawiła do decyzji poszczególnym episkopatom. Konferencja Episkopatu Polski postanowiła zachować zwyczaj zasłaniania krzyży i obrazów od piątej niedzieli Wielkiego Postu. Zasłony z krzyży zdejmuje się po liturgii wielkopiątkowej, a z obrazów przed rozpoczęciem obrzędów Wigilii Paschalnej.

Szósta niedziela Wielkiego Postu nosi tytuł: *Niedziela Palmowa Męki Pańskiej* i rozpoczyna Wielki Tydzień. W tym dniu Kościół obchodzi pamiątkę uroczystego wjazdu Pana Jezusa do Jerozolimy. Wierni gromadzą się poza kościołem na wyznaczonym miejscu. Tam święci się palmy i czyta Ewangelię o wjeździe Pana Jezusa do Jerozolimy. Potem procesja z palmami rusza do kościoła. Podczas procesji śpiewa się pieśni ku czci Chrystusa Króla, na wzór Jego uroczystego wjazdu opisanego w Ewangelii. Na czele procesji niesie się krzyż przyozdobiony palmą. Procesja ta może być rozumiana jako wezwanie do pójścia za Chrystusem Królem i do wyjścia naprzeciw tajemnicy paschalnej. Ponieważ obrzęd poświęcenia palm należy do liturgii mszalne, dlatego opuszcza się akt pokutny i Panie zmiłuj się nad nami. Mszę świętą po przyjeździe do kościoła rozpoczyna się od oracji (kolekty). Opis męki Pańskiej czyta się kolejno według Ewangelii synoptycznych: w **roku A** według św. Mateusza, w **roku B** według św. Marka, a w **roku C** według św. Łukasza. Opis męki Pańskiej według św. Jana czyta się co roku we Wielki Piątek. Męka Pańska stanowi główną ideę całego Wielkiego Tygodnia.

TRIDUUM PASCHALNE jest najważniejszym obchodem liturgicznym. Słusznie podkreśla się, że Męka, Śmierć i Zmartwychwstanie Pańskie, to wewnętrzna siła wiary chrześcijańskiej, źródło zbawienia, fundament wszystkich obchodów liturgicznych.

Ta najważniejsza i najstarsza uroczystość doroczna, od IV w. obejmowała już trzy tygodnie. Św. Augustyn (t 430) mówił o *świętym triduum ukrzyżowanego, pogrzebanego i wskrzeszonego Pana*. Według nowego kalendarza, Triduum Paschalne rozpoczyna się Mszą świętą Wieczery Pańskiej, w Wigilii Paschalnej osiąga swój szczyt, a kończy się drugimi Nieszporami Niedzieli Zmartwychwstania Pańskiego (nr 19).

Data obchodzenia świąt wielkanocnych zależna była od kalendarza żydowskiego, według którego miesiące rozpoczynają się od nowiu księżyca. Pierwszy miesiąc wiosenny nazywał się nizan. Swoje największe święto Paschy, Żydzi obchodzili 14 nizan. Pascha umapiętniała wybawienie z niewoli egipskiej. Wiadomo, że śmierć Chrystusa zbiegła się z obchodami Paschy żydowskiej. Chrystus umarł 14 nizan, a zmartwychwstał w niedzielę 16 nizan. Dlatego niedziela po 14 nizan stała się chrześcijańskim terminem obchodów Zmartwychwstania Pańskiego. Stąd też, gdy w II w. chrześcijanie w Małej Azji zaczęli obchodzić Wielkanoc 14 nizan, bez względu na dzień tygodnia, zaczęli różnić się pod tym względem od Rzymu i większości chrześcijan. Spory o termin obchodów Zmartwychwstania Chrystusa zakończył dopiero Sobór Nicejski w 325 r. następującym postanowieniem: *Wielkanoc odprawiać się będzie co roku w niedzielę po pierwszej pełni wiosennej księżyca*. Wahania czasowe w obchodach Wielkanocy wynoszą pięć tygodni, od 22 marca, do 25 kwietnia. Tym samym wahaniom podlegają wszystkie święta ruchome, których obchody uzależnione są od daty Wielkanocy, a więc: Wniebowstąpienie, Zesłanie Ducha Świętego, Trójcy Świętej, Ciała i Krwi Pańskiej i Najświętszego Serca Jezusowego.

Z obchodami wielkanocnymi już wcześniej złączyło się w szczególnie sposób sakramentalne rozdawnictwo owoców odkupienia. W Wigilię Wielkanocną przez sakrament chrztu włączano katechumenów w Kościół Chrystusowy. Z chrztem łączono sakrament bierzmowania i Najświętszy Sakrament. Wielka Sobota była dniem pełnego włączania kandydatów w chrześcijaństwo. Nowo ochrzczonych nazywano *neofitami*, czyli roślinami świeżo posadzonymi, które troskliwie trzeba pielęgnować. Dlatego też neofici mieli swój czas *mistagogii*. W tym czasie głoszono im katechezy mistagogiczne, których celem było wtajemniczenie, czyli pełne wprowadzenie w życie chrześcijańskie. Dzisiaj nadal Wielki

Post i czas wielkanocny jest czasem mistagogii, umacniania łaski chrztu i poznawania drogi Chrystusowej.

*

WIELKI CZWARTEK nie zawsze był zaliczany do Triduum Paschalnego, ale zawsze był *dniem jedności*, ponieważ w tym dniu:

- jednano pokutników z Kościołem i z Bogiem, po odbyciu pokuty,
- poświęcano oleje, używane przy udzielaniu sakramentów, jednoczących chrześcijan z Chrystusem;
- koncelebrovano Mszę Wieczery Pańskiej, co unaoczniało jedność kapłaństwa, jedność Ofiary Chrystusa i jedność ludu Bożego przy jednym Stole Pańskim.

W sakramentarzu Gelazego są trzy formularze na Wielki Czwartek:

Missa reconctiationis — na pojednanie pokutników;

Missa chrismatis — na poświęcenie olejów świętych;

Missa ad vesperum — dla całej wspólnoty miejscowej.

Obecnie w kościołach katedralnych odprawia się przed południem *Msza Krzyżma*. Jest koncelebrowana przez kapłanów reprezentujących całą diecezję, pod przewodnictwem biskupa. Przed zakończeniem Modlitwy Eucharystycznej poświęca się olej chorych, a po Komunii olej katechumenów i konsekruje się Krzyżmo święte. Mszę Krzyżma uważa się za jeden z głównych przejawów pełni kapłaństwa biskupa i znak łączności kapłanów z jego osobą. Dlatego podczas tej Mszy świętej duchowieństwo całej diecezji publicznie odnawia swoje przyrzeczenia posłuszeństwa i czci dla biskupa, złożone w dniu święceń.

Zgodnie z najdawniejszą tradycją Kościoła, we Wielki Czwartek nie wolno odprawiać Mszy świętej bez udziału ludu. W godzinach wieczornych, w porze najbardziej odpowiedniej, odprawia się Mszę Wieczery Pańskiej z pełnym uczestnictwem całej miejscowej wspólnoty parafialnej. Kapłani, którzy koncelebrowali Mszę Krzyżma lub odprawiali już ze względu na pożytek wiernych za zezwoleniem biskupa, mogą powtórnie koncelebrować Mszę Wieczery Pańskiej.

Jeżeli domaga się tego potrzeba duszpasterska, ordynariusz miejscowy może pozwolić na odprawianie w porze wieczorowej drugiej Mszy świętej w kościołach i kaplicach. W razie konieczności może pozwolić także na odprawienie Mszy świętej w godzinach rannych (np. dla zmiany popołudniowej) lecz tylko dla tych, którzy w żaden sposób nie mogą wziąć udziału w głównej Mszy wieczornej, np. górnicy, hutnicy, kolejarze, służba zdrowia itp. Komunii św. można udzielać wiernym tylko podczas Mszy świętej. Chorym natomiast wolno ją za-

nosić o każdej porze dnia. Należy im przypomnieć o ustanowieniu Najświętszego Sakramentu i zachęcić do duchowej łączności z Mszą odprawianą w kościele. Podczas tej Mszy trzeba konsekrować wystarczającą ilość Komunikantów na Wielki Czwartek i Wielki Piątek, oraz dwie Hostie. Jedną do wystawienia w Grobie Pańskim (mszał 126).

I Msza Wieczery Pańskiej należy już do Triduum Paschalnego (*Triduum Sacrum*). Jej teksty przenoszą nas do Wieczernika, gdzie Chrystus Pan podczas Ostatniej Wieczery ustanowił Eucharystyczną Ofiarę Ciała i Krwi Swojej oraz sakrament kapłaństwa. Tam również przykładem swoim zobowiązał On uczniów do świadczenia miłości bliźniego, obmywając im nogi. Obrzęd ten zwany *Mandatum* istniał w Rzymie od XII wieku.

(Podczas śpiewu "*Chwała na wysokości Bogu*" grają organy i dzwonią wszystkie dzwony. Potem milkną aż do Wigilii Paschalnej] Organy mogą w tym czasie jedynie akompaniować śpiewowi ludu. Nie mogą grać solo. Żyje tu starożytny zwyczaj, kiedy to w kościołach nie było ani organów ani dzwonów. Ponadto we Wielki Czwartek śpiewa się prefację o Najświętszym Sakramencie, w Modlitwie eucharystycznej uwzględnia się wstawki tekstowe o odchodzonym misterium.

Po Komunii św. i odśpiewaniu modlitwy końcowej (*Postcommunio*) kapłan, stojąc przed ołtarzem, nakłada kadzidło do kadzielnicy, klęka i okadza Najświętszy Sakrament potrójnym rzutem. Następnie otrzymuje welon, bierze puszkę, okrywa ją welonem i rusza procesja do tzw. ciemnicy, czyli miejsca przechowywania Najśw. Sakramentu w kaplicy lub innym miejscu odpowiednio przyozdobionym. Na czele procesji niesie się krzyż, a przy Najświętszym Sakramencie świece i kadzidło. W czasie procesji śpiewa się hymn "*Sław, języku, tajemnicę,*" lub inną pieśń eucharystyczną, np.: "*Witam Cię, witam, przenajświętsze Ciało,*" "*Jezu, miłości Twój*" lub "*Chwalmy niewysłowiony*". Gdy procesja przyjdzie na miejsce, kapłan stawia puszkę, nakłada kadzidło i klęcząc okadza Najświętszy Sakrament. Śpiewa się przy tym "*Przed tak wielkim Sakramentem*", po czym zamyka się tabernakulum i następuje adoracja. / Zanoszenie Najświętszego Sakramentu do ciemnicy) jest bardzo starym zwyczajem, sięgającym czasów, kiedy nie było jeszcze tabernaku-

^m i po każdej Mszy świętej pozostałe Święte Postacie zanoszono do zakrystii (od: *sacrarium*) lub innego bezpiecznego i godnego miejsca. I We Wielki Czwartek zwyczaj ten oznacza zamknięcie Chrystusa w więzieniu. W usuwaniu z ołtarza obrusów i lichtarzy oraz krzyża, trwa dawny zwyczaj chowania tych przedmiotów z obawy przed napadem,

rabunkiem, które się zdarzały. Z czasem i ten zwyczaj zaczęto tłumaczyć symbolicznie. Ks. Józef Michalak pisze: "Ołtarz w kościele wyobraża Chrystusa, ogołocenie ołtarza przypomina w ogóle mękę, a zwłaszcza obnażenie z szat Pana Jezusa; dlatego podczas obnażania ołtarzy odczytuje się Psalm 21, który zawiera prorocstwo o męce Zbawiciela". Dziś przy tzw. obnażeniu ołtarza nic się nie mówi. Czyni się po prostu to, co robiło się w starożytności. Ołtarz ogołocony odpowiada liturgii ostatnich dni Wielkiego Tygodnia.

Według opisu Eterii z około 400 roku, w Jerozolimie wierni gromadzili się w kościele "za krzyżem" na Mszę świętą, podczas której wszyscy przyjmowali Komunię św. Potem udawali się na Górę Oliwną, by słuchać czytania wyjątków Pisma św., opisujących wydarzenia zbawcze, które miały miejsce we Wielki Czwartek. Rozważano tam zatem modlitwę Chrystusa w Ogrójcu ze wszystkimi okolicznościami, jakie wtedy zapoczątkowały krzyżową drogę Zbawiciela. Te rozważania również dzisiaj towarzyszą wiernym adorującym Chrystusa eucharystycznego w ciemnicy, po Mszy wielkoczwartkowej.

WIELKI PIĄTEK, jak opisuje Eteria, był dniem gromadzenia się wiernych w kościele zbudowanym na Golgocie, gdzie adorowano wystawione relikwie św. Krzyża. Miało to miejsce o godzinie szóstej rano, według naszej rachuby czasu. W południe lud gromadził się tam ponownie, aby od godziny dwunastej do piętnastej słuchać słów Pisma św. czcąc w ten sposób godziny konania Zbawiciela na krzyżu.

Obecnie nabożeństwo wielkopiątkowe odprawia się w godzinach popołudniowych. Najlepiej około godziny 15-tej, ponieważ, według Ewangelii, o tej właśnie godzinie Chrystus umarł na krzyżu. Kapłan, diakon i ministranci, ubrani w szaty mszalne koloru czerwonego, udają się do ołtarza i po oddaniu mu czci padają na twarz lub klękają. W tym czasie Wszyscy zgromadzeni modlą się w ciszy. W średniowieczu kapłan padał na twarz przed każdą Mszą świętą. Do naszych czasów zwyczaj ten dochował się jedynie we Wielki Piątek.

Nabożeństwo wielkopiątkowe ma następującą budowę:

- liturgia słowa Bożego, kończąca się modlitwą powszechną;
- uroczysta adoracja krzyża;
- wspólna Komunia święta;
- procesja do Grobu Pańskiego.

Po powstaniu z pozycji leżącej względnie klęczącej, celebrans odmawia modlitwę, opuszczając "Módlmy się". Potem następuje liturgia słów-

wa Bożego. Czyta się prorocstwo z Księgi Izajasza (52,13-53), po którym następuje psalm. Drugie czytanie jest z Listu do Hebrajczyków (4,14-16; 5,7-8). Śpiew przed Ewangelią przygotowuje obecnych do czytania opisu Męki Pańskiej według świętego Jana (18,1-19,42). Może nastąpić krótka homilia, po której może być chwila ciszy.

Liturgię słowa Bożego kończy starorzymiska, uroczysta Modlitwa Powszechna. Ma ona następującą budowę: diakon stojąc na ambonie wypowiada wezwanie, w którym podaje intencję modlitwy. Posługuje się przy tym starą melodią chorałową. Wszyscy przez chwilę modlą się w ciszy, po czym kapłan z miejsca przewodniczenia lub stojąc przy ołtarzu, odmawia (śpiewa) modlitwę z rękami rozłożonymi. Przez cały czas modlitwy wierni mogą stać lub klęczeć.

Po odsłonięciu krzyża przy ołtarzu przez celebrans, lub po uroczystym wniesieniu odsłoniętego już krzyża, rozpoczyna się adoracja. Cały czas obok krzyża są dwie zapalone świece. Najpierw krzyż adoruje celebrans, po nim asysta i wszyscy obecni w kościele. Pojedynczo podchodzą do krzyża mężczyźni, potem kobiety, aby ucałować znak zbawienia i oddać w ten sposób cześć Zbawicielowi. Tradycyjne śpiewy towarzyszące adoracji krzyża, tzw. *Improperia*: "*Popule meus*" i "*Hagios o Theos*" sięgają VIII w. W tłumaczeniu polskim otrzymały one formę pieśni nabożnych: "*Ludu, mój ludu*", "*Krzyżu święty nade wszystko*" oraz aklamacji "*Święty Boże, święty mocny, święty nieśmiertelny, zmiłuj się nad nam?*" (Trishagion).

Na Komunię św. ołtarz nakrywa się obrusem i umieszcza na nim korporał i mszał. Diakon lub kapłan przynosi Najświętszy Sakrament z miejsca przechowywania na ołtarz, w towarzystwie dwóch akolitów ze świecami. Wspólna Komunia św. stanowi punkt kulminacyjny całego nabożeństwa wielkopiątkowego. Wszystko, co ją poprzedzało, zmierzało do pobożnego jej przyjęcia. Tymczasem od 1622 do 1955 r. istniał zakaz udzielania Komunii świętej w tym dniu. Zakaz ten uchylił papież Pius XII, reformując Wielki Tydzień. W tym dniu można zanosić Wiatyk o każdej porze.

Rzeczą godną uwagi jest związek między śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa w liturgii Wielkiego Piątku. Modlitwa po Komunii np. "Boże, Ty nam dałeś nowe życie przez błogosławioną śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa..." lub, "...abyśmy żyli dla tego, który za nas umarł i zmartwychwstał..."

Po liturgii wielkopiątkowej procesjonalnie znosi się Najświętszy Sakrament do Grobu Pańskiego i wystawia do adoracji. W kaplicy Gro-

bu Pańskiego powinien być ołtarz, choćby przenośny, i tabernakulum do przechowywania puszek z Najświętszym Sakramentem. Monstrancję okrywa się białym welonem przezroczystym i umieszcza na przygotowanym tronie w pobliżu ołtarza, w Bożym Grobie. W czasie procesji do Bożego Grobu można śpiewać pieśń o męce Pańskiej, np.: "*Jezu Chryste, Panie miły*". W czasie adoracji śpiewa się wszystkie trzy części Gorzkich Żali.

Boży Grób jest starym zwyczajem, kiedyś znanym w całym Kościele, a obecnie pielęgnowanym jeszcze w Polsce. Zwyczaj ten wywodzi się z Jerozolimy, gdzie gromadzono się w miejscach Męki Chrystusa, aby Mu towarzyszyć w duchu od Wieczernika i Góry Oliwnej, aż do miejsca Jego pogrzebu, które było także miejscem Jego zmartwychwstania. Pątniczka Eteria przekazała nam wiele szczegółów ze zwyczajów liturgicznych Jerozolimy i innych miejsc świętych. Jerozolimę pod tym względem naśladowały inne Kościoły, urządzając między innymi Boży Grób. Do Bożego Grobu składano bądź Najświętszy Sakrament (np. Augsburg) lub krzyż (Anglia, Francja). Wystawienie w Bożym Grobie Najświętszego Sakramentu w monstrancji okrytej białym welonem istnieje od XIV w. W Polsce Boży Grób i procesja rezurekcyjna znane są od XIV w. co najpóźniej, a monstrancja od XVI wieku.

WIELKA SOBOTA jest dniem ciszy żałobnej. Kościół trwa przy Grobie Pańskim, rozważając Jego mękę i śmierć.

Poświęcenie pokarmów wielkanocnych należy poprzedzić wspólną adoracją przy Bożym Grobie.

Kościół powstrzymuje się w tym dniu od sprawowania Najświętszej Ofiary, dlatego ołtarz główny pozostaje obnażony.

Komunii świętą wolno w tym dniu zanosić chorym tylko jako Wiatyk.

Wielka Sobota nie ma swojego nabożeństwa. Śpiewa się jedynie godzinę czytań i jutrznię z liturgii godzin. Dawniej była to tzw. Ciemna Jutrznia.

Przed rozpoczęciem Wigilii Paschalnej należy zakończyć adorację przy Bożym Grobie. Kapłan lub diakon, ubrany w komżę i sułę, intonuje krótki śpiew ku czci Najśw. Sakramentu, następnie wyjmuje Hostię z monstrancji i chowa ją w tabernakulum Grobu Pańskiego. Na figurę Chrystusa leżącego w Grobie kładzie się białą zasłonę, a ustawia się figurę Chrystusa Zmartwychwstałego. Po schowaniu Najświętszego Sakramentu wygasza się światła, z wyjątkiem wiecznej lampki albo

dwóch świec. Pod koniec Wigilii Paschalnej znowu zapala się światło w Bożym Grobie, jeżeli wznawia się adoracja.

WIELKANOC rozpoczyna się *WIGILIĄ PASCHALNĄ*. Całe nabożeństwo Wigilii Paschalnej z istoty swej jest czuwaniem nocnym (*vigilare = czuwać*). Wigilia Paschalna nawiązuje do nocy paschalnej, w czasie której Izraelici zostali wybawieni z niewoli egipskiej. Szczególnie zaś nawiązuje do nocy zmartwychwstania Chrystusa.

Od pierwszych wieków chrześcijaństwa wierni gromadzili się we Wielką Sobotę wieczorem na czuwania nocne. Najpierw rozpalali ogień, od którego zapalali swoje lampy dla rozproszenia ciemności (*lucernariwn*). Światło to zaczynało z czasem nabierać szczególnego znaczenia i symbolizowało zmartwychwstanie Chrystusa, jak również wszystkich ludzi przez Boga oświeconych, czyli ochrzczonych. Potem czytano wyjątki z Pisma św. mówiące o chrzcie świętym, jako nowym stworzeniu, o przejściu przez Morze Czerwone, o wybawieniu z niewoli grzechowej i o nowym przymierzu z Bogiem. Między czytaniem śpiewano względnie recytowano psalmy.

W przyległym baptysterium udzielano chrztu świętego — sakramentu współmierania i współzmartwychwstania z Chrystusem. Czasem liczba kandydatów do chrztu była tak wielka, że obrzędy przeciągały się do godzin rannych. Po chrzcie neofici ubierali się w białe szaty i udawali się do signatorium, gdzie biskup udzielał sakramentu bierzmowania. Stamtąd przechodzili do kościoła, gdzie oczekiwali na rozpoczęcie Mszy świętej, w czasie której po raz pierwszy przyjmowali Komunię świętą, a więc brali pełny udział w Eucharystii.

Od V wieku chrzest dorosłych stawał się coraz rzadszy i Mszę świętą odprawiano coraz wcześniej, aż wreszcie odprawiano ją zaraz po czytaniach biblijnych. Za czasów św. Hieronima (t 420) zdarzało się, że nieraz wierni około północy wracali już do domu.

Od XIII w. liturgię Wigilii Paschalnej odprawiano we Wielką Sobotę rano. Tę niezgodność z opisami biblijnymi i z tradycją usunął dopiero Pius XII w 1951 roku.

W Wigilię Paschalną "Kościół Chrystusowy czuwając, oczekuje na zmartwychwstanie, i obchodzi w znakach sakramentalnych. Stąd całe sprawowanie tej liturgii winno dokonywać się w późnych godzinach tak, aby Msza święta rozpoczęła się po pomocy, a zakończyła przed brzaskiem dnia niedzielnego" (Kał. lit. 21).

Porządek Wigilii Paschalnej jest następujący:

- liturgia światła,
- liturgia słowa Bożego,
- liturgia chrzcielna,
- liturgia Eucharystyczna,
- procesja rezurekcyjna.

Na liturgię światła (*lucernariwn*) składają się następujące obrzędy:

- poświęcenie ognia,
- przygotowanie paschału,
- procesja do kościoła,
- orędzie wielkanocne (*Exultet*).

Rozpalony i poświęcony ogień symbolizuje światłość, której udziela nam Bóg przez swojego Syna. Światło wielkosobotnie ma budzić tęsknotę za światłem wiekuistym w niebie.

Paschał, jest symbolem Zmartwychwstałego Pana. Wyrity na niej krzyż oznacza Jego zbawczą śmierć na krzyżu. Pięć otworów z tkwiącymi w nich czerwonymi ziarnami kadzidła, to symbole Jego zbawczych ran, które zachował w swym zmartwychwstałym ciele. Wyrity rok bieżący i litery greckie *alfa i omega* oznaczają, że do Chrystusa należą czasy i wieczność. On jest początkiem i celem wszystkiego.

Procesja z paschałem, zapalonymi świecami i trzykrotnym śpiewem aklamacji "Światło Chrystusa", nasuwa na myśl zdanie Chrystusa: "Ja jestem światłością świata. Kto idzie za Mną, nie będzie błądził w ciemnościach, lecz będzie miał światłość życia" (J 8,12).

Orędzie wielkanocne sięga starożytności chrześcijańskiej i jest odbiciem ówczesnego obrzędu światła, zwanego *lucemarium* (św. Hieronim, Prudencjusz). Orędzie to w uniesieniu poetyckim wielbi Chrystusa przynoszącego zbawienie.

Liturgia słowa Bożego składa się z:

- siedmiu czytań ze Starego Testamentu,
- dwóch czytań z Nowego Testamentu (Epistoła i Ewangelia),
- homilii.

Ilość czytań ze Starego Testamentu może być zredukowana, gdy domagają się tego względy duszpasterskie. Trzeba pamiętać, że czytania biblijne wraz z psalmami i kantykami są podstawą całego nabożeństwa Wigilii Paschalnej. Nigdy nie wolno opuszczać czytania o wyjściu Izraelitów z Egiptu i jego przejściu przez Morze Czerwone (Wj 14). Czy-

tanie to bowiem zawiera typologię Paschy chrześcijańskiej, obchodzonej uroczyście w Wigilię Paschalną. Wszystkie czytania biblijne stanowią liturgię słowa Bożego Mszy Wigilii Paschalnej.

Na **liturgię chrzcielną** składają się:

- litania do Wszystkich Świętych,
- poświęcenie wody chrzcielnej,
- chrzest — gdy są kandydaci, zwłaszcza dorośli,
- odnowienie przyrzeczeń chrzestnych.

Kapłan, po liturgii słowa Bożego, podchodzi wraz z usługującymi do chrzcielnicy, gdy znajduje się ona w zasięgu wzroku zebranych wiernych. W przeciwnym razie stawia się w prezbiterium wodę przeznaczoną do błogosławienia. Kapłan wypowiada słowa wprowadzenia, po czym kantorzy rozpoczynają *litanię do Wszystkich Świętych* (w wersji krótszej). Litania ta unaocznia prawdę, że przez chrzest człowiek zostaje włączony we wspólnotę z Wszystkimi Świętymi.

Modlitwa na poświęcenie wody chrzcielnej ma formę prefacji. Pod koniec tej modlitwy, w oznaczonym miejscu, celebrans zanurza paschał w świeconej wodzie i prosi Boga, aby przez Swojego Syna zesłał na tę wodę moc Ducha Świętego. Zanurzenie to symbolizuje również iż chrzest jest sakramentem współmierania i współzmartwychwstania z Chrystusem (Rz 6). Podczas wyjmowania paschału z wody recytuje się lub śpiewa aklamację: "*Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu. Jak była na początku, teraz i zawsze i na wieki wieków. Amen*".

Po poświęceniu wody następuje **chrzest**. Gdy obecny jest biskup lub kapłan mający prawo bierzmowania, wtedy dorośli kandydaci otrzymują także *bierzmowanie*. Jeżeli nie ma kandydatów do chrztu, ani nie błogosławi się wody chrzcielnej, np. w kościołach filialnych czy kaplicach, wtedy kapłan poświęca wodę w prosty sposób do *pokropienia wiernych*.

Po poświęceniu wody chrzcielnej *odnawia się przyrzeczenia chrzestne*, podczas których wierni trzymają zapalone świece. Potem kapłan kropi obecnych wodą święconą. Podczas kropienia wszyscy śpiewają pieśń treściowo związaną z sakramentem chrztu. Po tym obrzędzie opuszcza się wyznanie wiary i odmawia modlitwę powszechną.

Liturgia eucharystyczna ma swój zwykły przebieg, jak w każdej Mszy świętej. Wierni, za zgodą ordynariusza, mogą przyjmować Komunię św. pod obiema postaciami. Byłoby to również nawiązaniem do zwyczaju starożytnego trwającego do XIII wieku.

Odkąd liczba dorosłych kandydatów do chrztu znacznie zmalała, Mszę świętą Wigilii Paschalnej odprawiano już przed północą. W rezultacie Niedziela Wielkanocy pozostała bez Mszy. Stąd w VI wieku wprowadzono Mszę świętą na Niedzielę Wielkanocy z własnym formularzem o tajemnicy Zmartwychwstania Pańskiego.

Procesja rezurekcyjna może odbywać się po obrzędach Wigilii Paschalnej lub też w Niedzielę Zmartwychwstania rano przed pierwszą Mszą świętą. Procesja ta w Polsce dalej jest praktykowana. W odnowionej liturgii procesją rezurekcyjną jest pochod od ogniska przez kościół do ołtarza z zapalonym paschałem i płonącymi świecami. Znalazło się miejsce także na dodatkową, tradycyjną, procesję rezurekcyjną, która przypomina światu tajemnicę Zmartwychwstania Pańskiego. Jest ono zapowiedzią i gwarancją naszego zmartwychwstania i udziału w triumfie Zmartwychwstanego Pana.

Porządek procesji znajduje się w mszale z 1986 roku.

OKRES WIELKANOCY

Dla przeżywania tak bogatej treści tajemnicy paschalnej, potrzeba dłuższego czasu. Dlatego już w starożytności chrześcijańskiej obchody Wielkanocy przedłużono do pięćdziesięciu dni i nazwano pięćdziesiątą (*quingagesima*). Nowy kalendarz liturgiczny mówi o tym: "Pięćdziesiąt dni, jakie upływają od Wielkanocy do Niedzieli Zesłania Ducha Świętego, winny być obchodzone w radości i weselu jako jeden dzień świąteczny, owszem, jako jedna wielka niedziela" (nr 22).

Symbolicznym znakiem okresu Wielkanocy jest świeca paschalna, która w tym czasie stoi na oczach wiernych, w pobliżu ołtarza.

Niedziele tego okresu są uroczystościami Paschy.

W niedziele Wielkanocy pierwsze czytania biblijne są z Dziejów Apostolskich, ponieważ opisują życie Kościoła po Zmartwychwstaniu Pańskim. Drugie czytania ułożone są w cykl trzyletni: **w roku A** czyta się pierwszy *List św. Piotra*, **w roku B** pierwszy *List św. Jana* Apostoła, **a w roku C** *Apokalipsę*. Teksty te najlepiej odpowiadają okresowi Wielkanocy, jej radości płynącej z wiary i mocnej nadziei.

Czytania ewangeliczne w tym okresie są z Ewangelii według św. Jana. Mówią one o ukazywaniu się Zmartwychwstałego Pana, o Chrystusie jako Dobrym Pasterzu, o Jego odejściu do Ojca i o Zesłaniu Ducha Świętego.

Zgodnie z przekazem Dziejów Apostolskich, uroczystość **Wniebowstąpienia** Pańskiego przypada czterdziestego dnia po Niedzieli Zmartwychwstania Pańskiego. Historia zna tę uroczystość od IV w. (Augustyn, Ep. 54,1). Dni powszednie po Wniebowstąpieniu Pańskim przygotowują wiernych na przyjęcie Ducha Świętego (*pierwocny nowenny*). Czytania liturgiczne w tym czasie zawierają opis obietnicy zesłania Ducha Świętego.

Uroczystość Zesłania **Ducha** Świętego jest liturgicznym obchodem wydarzenia zbawczego, które według Dziejów Apostolskich (2,1) zbiegło się z żydowskim obchodem Zielonych Świąt. Żydzi dziękowali wtedy Bogu za żniwa. Pierwociny zbiorów składali Bogu w ofierze. Ponadto Zielone Świąta były dla Żydów wspomnieniem przymierza zawartego z Bogiem na Synaju. Dla chrześcijan Zielone Świąta stały się uroczystością ludu Nowego Przymierza, dla którego Zesłanie Ducha Świętego jest pierwszym owocem tajemnicy Paschalnej. Uroczystość-Zesłania Ducha Świętego jest ostatnią Niedzielą Wielkanocy i zakończeniem okresu wielkanocnego.

OKRES ZWYKŁY W CIĄGU ROKU

Oprócz wyżej opisanych okresów świątecznych, pozostałe trzydzieści trzy lub trzydzieści cztery tygodnie tworzą Okres Zwykły. W tym czasie liturgia świętuje całą tajemnicę Chrystusa, zwłaszcza w niedziele.

Okres Zwykły w ciągu roku składa się z dwóch części: pierwsza zaczyna się od Chrztu Pańskiego i trwa do Środy Popielcowej; druga część jest od Zielonych Świąt do Adwentu. Przez ten czas stosuje się formularze na Okres Zwykły (Kał. lit. 4344). W księgach liturgicznych teksty, a zwłaszcza czytania opracowane są na 34 tygodnie. W przypadku, gdy okres ten liczy 33 tygodnie, w mszale i brewiarzu opuszcza się teksty jednego tygodnia zaraz po Zesłaniu Ducha Świętego, aby zachować teksty ostatniego tygodnia Okresu Zwykłego, ponieważ mówią one o rzeczach ostatecznych i harmonizują z końcem roku liturgicznego, będącym symbolem końca świata.

Każda niedziela Okresu Zwykłego w ciągu roku, ma własne oblicze, ukształtowane przez teksty liturgiczne. Tak zostały one dobrane i opracowane, aby podkreślały jedno z wydarzeń zbawczych, lub też jedną

z prawd objawionych czy zasad moralnych. W ten sposób każda niedziela ma swoją *myśl przewodnią*, którą można *zasygnalizować we wprowadzeniu do liturgii* mszalnej. Wtedy wiernym łatwiej będzie tę myśl śledzić podczas czytań biblijnych i podczas słuchania tekstów modlitewnych. Dobrze byłoby, gdyby była także głównym *tematem homilii*, w której mogłaby być rozwinięta, wyjaśniona i zaaplikowana do codziennego życia chrześcijańskiego. .

OFIAROWANIE I ZWIASTOWANIE PAŃSKIE

W pierwszej części Okresu Zwykłego przypadają dwa święta Pańskie. Obydwom nadaje się charakter maryjny.

Pierwszym z nich jest Święto **Ofiarowania Pana Jezusa**, obchodzone 2 lutego. Od IV wieku obchodzono je uroczystie na Wschodzie, nawet z procesją (Eteria), jako święto Pańskie, pod nazwą "*Spotkania*" (Symeona z Anną). W VI wieku święto to przyjęli Grecy pod nazwą "*Hypapante*". Na treść święta składa się relacja Łukasza (2,22) o ofiarowaniu Dzieciątka Jezus w świątyni jerozolimskiej, zgodnie z wymogami Prawa (Wj 13,2). Centralną postacią tego wydarzenia jest Chrystus. Nazwa "*Oczyszczenia Maryi*" pojawiła się dopiero w *Sakramentarzu Gelazego* i stała się powodem nieporozumienia: święto Pańskie, czy maryjne? Ludowa nazwa "*Matki Bożej Gromnicznej*" nie zawiera nic istotnego dla treści teologicznej święta. Wywodzi się ona ze zwyczaju poświęcania w tym dniu świec zwanych gromnicami. Procesja z zapalonymi gromnicami może tkwić korzeniami w rzymsko-pogańskiej procesji pokutnej, zwanej *amburbale* (co pięć lat obchodzono dookoła miasto Rzym z bydłem ofiarnym), która odbywała się w lutym. Zwyczaj zaś zanoszenia do domu zapalonych gromnic rozpowszechnił się od VIII do X w. Jest nawiązaniem do kantyku Symeona, wysławiającego Jezusa jako "światłość na oświecenie pogan" (Łk 2,32).

W Polsce Ofiarowanie Pańskie było świętem nakazanim. Zawsze miało charakter uroczysty i cieszyło się wielką sympatią u wiernych, co nadal istnieje. Niegdyś wracano do domu z zapalonymi gromnicami, co istnieje do dnia dzisiejszego. Gospodarz po powrocie z kościoła, zapaloną gromnicą błogosławił swoje pole, obejście, zwierzęta w stajni, potem kopciem robił znak krzyża nad drzwiami i oknami domu oraz na głównej belce stropu izbowego (bierzmo). Tradycyjnie gromnice przechowuje się nad świętym obrazem, wiszącym na ścianie. Z zapaloną gromnicą wychodzi się naprzeciw kapłanowi niosącemu Najśw. Sa-